

جغرافیا و آمایش شهری - منطقه‌ای، شماره ۶، بهار ۱۳۹۲

وصول مقاله: ۱۳۹۱/۳/۱۴

تأیید نهایی: ۱۳۹۱/۱۱/۱۲

صفحات: ۳۰ - ۱۷

تحلیل و ارزیابی میزان تحقق‌پذیری حکمروایی خوب شهری در ایران

مورد شناسی: شهر کاشمر

دکتر عیسی ابراهیم‌زاده^۱، مرتضی اسدیان^۲

چکیده

اصولاً حکمروایی شهری به عنوان رویکردی از نظام تصمیم‌گیری و اداره امور شهری تلقی می‌شود و در واقع فرایندی است که بر اساس کنش متقابل میان سازمان‌ها و نهادهای رسمی اداره شهر از یک سو و سازمان‌های غیردولتی و تشکل‌های جامعه‌ی مدنی، از طرف دیگر شکل می‌گیرد. از این رو به نظر می‌رسد که نهاد مدیریت شهری که در ایران از دو سازمان شهرداری و شورای تشکیل شده است، می‌تواند یکی از بهترین ساز و کارها، برای تحقق حکمرانی خوب شهری باشد. هدف از انجام این پژوهش، تحلیل و بررسی میزان تحقق حکمروایی خوب شهری، در شهر کاشمر، از طریق کارکردهای متأثر از عملکرد شهرداری و شورای شهر، بوده و به لحاظ روش، رویکرد حاکم بر این پژوهش توصیفی - تحلیلی می‌باشد. اطلاعات مورد نیاز از طریق بررسی میدانی و تکمیل پرسشنامه جمع‌آوری شده و با استفاده از نرم‌افزارهای آماری Excel و Spss و ارزش‌گذاری متغیرها با بهره‌گیری از طیف لیکرت، مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. نتایج تحلیلی مقاله بیانگر آن است که در سه شاخص اصلی حکمروایی خوب شهری شامل: شفافیت و اطلاع‌رسانی، قانون‌مداری، و کارایی و اثربخشی، پس از انجام آزمون $T - test$ ، میزان Sig به دست آمده برابر با ۰/۰۰۱ بوده است. این مهم حاکی از پایین بودن میزان تحقق حکمروایی خوب شهری در شهر کاشمر می‌باشد. در نتیجه فرضیه‌ی اساسی تحقیق که پیش‌بینی می‌کرد؛ حکمروایی خوب شهری، از طریق همکاری متقابل شوراهای اسلامی شهر، دولت و مردم قابل تحقق می‌باشد، در این شهر عملاً تحقق نیافته و این فرضیه رد شد.

کلید واژگان: حکمروایی خوب، شورای شهر، شفافیت، اثربخشی، قانون‌مداری، شهر کاشمر.

از اوایل هزاره‌ی جدید برای اولین بار در تاریخ بشر بیش از ۵۰ درصد جمعیت جهان در شهرها زندگی می‌کنند. این در حالی است که بسیاری از آنها در فقر و فلاکت به سر می‌برند و اغلب از نیازهای اساسی و حقوق اولیه محرومند. با این وجود امروزه شهرها باز هم با تقاضاهای روز افزون شهروندان رو به رو هستند و دولت‌ها نیز به واسطه تمرکز امور، در طولانی مدت به واسطه‌ی ناتوانی در برآوردن خواسته‌های شهروندان، بیش از پیش با بحران مشروعیت مواجه خواهند شد. این روند باعث شده است که دولت‌ها با پیگیری سیاست تمرکززدایی و واگذاری بخشی از اختیارات و وظایف خود به نهادهای محلی در جهت کسب مشروعیت ازدست‌رفته برآیند. اما باز هم کماکان بسیاری از آنها در نتیجه‌ی شهرنشینی نابسامان در شرایط نامساعد اجتماعی، حقوقی، اقتصادی و سیاسی به سر می‌برند. از این رو بسیاری از دولت‌ها همواره سعی داشته و دارند که با تمرکززدایی بیشتر و کاهش وظایف خویش و واگذاری بخشی از امور مردم به دست خود آنها، خود را از بحران مشروعیتی که گریبان‌گیرشان شده، رهایی بخشند. اینک مبحث حکمروایی شهری (حکمروایی خوب شهری)، که ناظر بر نوع خاصی از رابطه‌ی میان دولت و جامعه‌ی مدنی است و تأکید بر واگذاری قسمتی از اداره‌ی امور شهر به شهروندان دارد، در همین راستا مطرح شده و به تبع آن، بحث ساختار مدیریت شهری مناسب، جهت تحقق حکمروایی خوب مطرح می‌شود. در ایران این ساختار مبتنی بر انتخاب شورای شهر توسط مردم و انتخاب شهردار توسط این شورا، جهت مدیریت سازمان شهرداری است؛ تا حکمروایی شهری مورد نظر تحقق یابد. در همین رابطه، این پژوهش به منظور سنجش میزان تحقق حکمروایی شهری در شهرکاشمر، یکی از شهرهای استان خراسان رضوی، به روش پیمایشی و

توزیع پرسشنامه از شهروندان کاشمری، شاخص‌های حکمروایی شهری، با بهره‌گیری از طیف لیکرت، مورد سنجش قرار گرفته است. مفهوم حکمروایی شهری که بر همبندی دولت و جامعه‌ی مدنی مبتنی است، بر این اصل بنیادی استوار است که دولت‌ها به جای آنکه به تنهایی مسؤولیت کامل اداره‌ی شهرها را در همه‌ی سطوح آن بر عهده گیرند؛ باید در کنار شهروندان، بخش خصوصی و مردمی به عنوان یکی از نهادها یا عوامل مسؤول اداره‌ی شهر محسوب شوند. با توجه به اینکه ساختار مدیریت شهری یکی از ابعاد بسیار مهم حکمروایی شهری محسوب می‌شود، در سطح شهرهای ایران نیز که نهاد مدیریت شهری از دو سازمان شهرداری‌ها و شوراهای شهر تشکیل شده است، با توجه به دو عامل انتخابی بودن و ارتباط نزدیک و مستقیم با مردم، می‌توانند یکی از مهمترین ساز و کارها برای تحقق حکمرانی خوب باشند. اما اینک علی‌رغم اینکه شوراهای در راستای عدم تمرکز و افزایش مشارکت شهروندان در اداره‌ی امور محلی راه‌اندازی گردیده‌اند، لیکن به جهت تعاریف مبهم و ناقص، این شوراهای هنوز با سازمان‌های مختلفی نظیر وزارت کشور، نیرو، نفت، پست و تلگراف و تلفن، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی و مسکن و شهرسازی ارتباطی یک سویه داشته و هنوز به نقش و جایگاه واقعی خود جهت تحقق اهداف مدیریت یکپارچه و حکمروایی خوب شهری نرسیده‌اند.

در مقاله‌ی حاضر محدوده‌ی مورد مطالعه شهر کاشمر بوده و چگونگی مدیریت شهری در این شهر، با توجه به کارکردهای مرتبط بر آن، نشان از عدم وجود حکمروایی خوب شهری در آن دارد. در حالی که در هر برنامه مدیریت شهری باید به جایگاه انسان و ارزش‌های انسانی ارجح نهاده شده و مدیریت شهری به خوبی تشخیص دهد که برای سلامت زندگی در شهرها چه کارکردهایی لازم و چه چیزهایی مضر است. در

مفاهیم و نظریه‌های حکمرانی شهری

مفهوم حکمرانی، مفهوم جدیدی نیست و قدمت آن به قدمت تاریخ تمدن بشری برمی‌گردد. این اصطلاح از لغت‌یونانی *Kybernan* و *Kybernetes* گرفته شده است و معنی آن هدایت کردن (*to sleer*) و راهنمایی کردن (*to pilot*) و به معنی چیزها را در کنار هم نگه داشتن است. در واقع لغت و مفهوم حکمرانی، اشاره به پاسخ‌گو بودن هم در سیاست‌گذاری و هم در اجرا، دارد. با این وجود بنا به گستردگی مفهوم حکمرانی، موجب تفسیرها و تعبیرهای مختلف از آن شده است. تعریف‌های گوناگون ارائه شده از حکمروایی و مقایسه آنها، می‌تواند ما را در دستیابی به مبانی مشترکی کمک نماید تا از طریق آن، تعریفی نسبتاً کامل ارائه نمود. "مکارنی و همکاران" حکمرانی را رابطه بین جامعه مدنی و دولت، بین حکمرانان و حکمرانی‌شوندگان، حکومت و حکومت‌شوندگان می‌دانند (*Mc Carney et al: 1995: 5*).

"کارلیک" در این ارتباط می‌گوید؛ حکمرانی خوب، مدیریت کارآمد امور عمومی از راه برپا کردن یک حکومت و قواعد مشروع و قانونی در راستای پیشبرد ارزش‌های اجتماعی افراد و گروه‌ها است (*Plumptre & Graham: 1999: 2*). در این تعریف به بُعد هنجاری حکمروایی توجه شده، ولی بُعد سیاسی (پایبندی حکومت به مصالح همگانی) و بعد فنی-اداری (توانمندی بوروکراتیک) آن، از نظر دور مانده است. زیرا حکمروایی نه تنها نهادهای حکومتی را دربرمی‌گیرد، بلکه مکانیسم‌های غیررسمی و غیرحکومتی را نیز شامل می‌شود؛ مکانیسم‌هایی که اشخاص و سازمان‌ها از طریق آنها نیازهایشان را تأمین می‌کنند و خواسته-هایشان را برآورده می‌سازند (*Atkinson: 1998: 3*).

عین حال اشراف بر مسائل اجتماعی و فرهنگی، تنظیم برنامه‌های اعتدال‌بخش، اعتدال در سکونت، حفظ هویتها و ارج نهادن به آنها، رفع مشکلات و عوارض اجتماعی، رفع بیکاری، کاهش جرم و جنایات، رعایت حقوق شهروندی، زیباسازی بصری شهر، تأمین نیازمندی‌های عمومی و زیربنایی، نظارت بر برنامه زمین و ساختمان از جمله وظایف مدیریت شهری است. از سویی با توجه به اینکه در زمینه حکمروایی خوب شهری، تنها دولت مسؤول نیست، بلکه تعامل حکومت، جامعه مدنی، بخش خصوصی و شهروندان با یکدیگر برای تحقق این‌گونه حکمروایی ضرورت دارد و مرزهای جامعه (نظام سیاسی و اجتماعی) نفوذپذیر و متقاطع در تعامل با یکدیگر است، لذا بدون تعامل دولت، شهروندان و جامعه مدنی و انجمن‌های اجتماعی و سیاسی با حکومت، حکمرانی خوب شهری تحقق نمی‌یابد (*ابراهیم‌پور و روشندل‌اربطانی، ۱۳۸۷: ۹*). در واقع ساختار مدیریت شهری یکی از ابعاد بسیار مهم حکمروایی شهری محسوب می‌شود و شورای شهر نیز فراگیرترین و مهمترین رکن مدیریت شهری و شکل جامعه مدنی در اکثر کشورهای دنیا می‌باشد. در ایران نیز طبق قانون اساسی و قانون شوراها، نقش اصلی در مدیریت شهری بر عهده شوراها، اسلامی شهر است که با توجه به ارتباط نزدیک و مستقیم شوراها با مردم می‌تواند یکی از مهمترین ساز و کارها برای تحقق حکمروایی شهری باشد. از این رو در اکثر شهرهای ایران و از جمله در شهر کاشمر، مسأله اساسی چگونگی تحقق این مهم و ضرورت شکل‌گیری ساز و کار حکمروایی خوب شهری می‌باشد. اینک این پژوهش بدین منظور به بررسی، تحلیل و تبیین این مهم در شهر کاشمر پرداخته است.

مردمی به عنوان یکی از نهادها یا عوامل مسؤول اداره جامعه محسوب شوند. با این تعبیر، حکومت نقش تسهیل‌کننده و زمینه‌ساز توسعه جامعه را در سطوح ملی، محلی و شهری ایفا می‌کند. با ورود شهروندان و به مفهوم سازمان‌یافته‌تر آن، جامعه مدنی، به عرصه تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری، جریان اداره کشور از یک نظام اقتدارگرا و آمرانه به فرایند مردم‌سالار و مشارکتی تبدیل خواهد شد (رهنمایی و مهنار کشاورز، ۱۳۸۹: ۴۲). یکی از اهداف اصلی رویکرد حکمروایی این است که ساکنان شهرها از یک شهروند انفعالی به یک شهروند فعال و مسؤولیت‌پذیر تبدیل شوند. در این نگرش، شهروندان اشیاء بی‌جان نیستند بلکه عاملانی فعال هستند و دولت باید آنها را فعالانه در تمامی مراحل سیاست‌گذاری دخالت دهند. در واقع با فراهم کردن فضای رقابتی، از شهروندان انتظار می‌رود که در مدیریت و اداره امور خود مسؤولیت‌پذیر بوده و اقدامات ضروری جهت بهبود امور خویش را به انجام رسانند. در این زمینه مفهوم "توانمندسازی" مطرح می‌شود. در واقع حکمروایی شهری با خلاقیت فراوان، سیاست از پایین به بالا، شبکه‌های خودسازمانی را توسعه داده و رویکردهای سنتی سلسله‌مراتبی و سیاست از بالا به پایین و دیوان‌سالاری را کم‌رنگ و ناکارآمد کرده است (Dekker & Kempen, 2000). بر این اساس، حکمرانی خوب راهبردی و مدیریت جامعه به صورت سنجیده، درست و کارآمد و در چارچوب حاکمیت قانون، تصمیم‌گیری منطقی و عادلانه همراه با پاسخ‌گویی و مسؤولیت‌پذیری، مشارکت عمومی و راهبردهایی از این دست که در گرو تعامل درست شهروندان و نیروهای سیاسی-اجتماعی جامعه مدنی با دولت است، باید دانست.

بر اساس تعاریف برنامه عمران سازمان ملل متحد، حکمروایی خوب عبارت است از؛ مدیریت امور عمومی بر اساس حاکمیت قانون، دستگاه قضایی کارآمد و عادلانه و مشارکت گسترده مردم در فرایند حکومت-داری (اسماعیل‌زاده و صراف، ۱۳۸۵: ۶). بانک جهانی نیز شاخص‌هایی چون حق اظهار نظر و پاسخگویی، ثبات سیاسی و فقدان آشوب، اثربخشی دولت، کیفیت مقررات، حاکمیت قانون، کنترل فساد و انتخابات آزاد و منصفانه را برای سنجش حکمرانی خوب در کشورها استفاده کرده است (Kaufmann & 2007: 11). کمیسیون حکمروایی جهانی، نیز تعریف دقیق‌تری ارائه کرده است. این کمیسیون حکمروایی را مجموعه‌ای از روش‌های فردی و نهادی، عمومی و خصوصی می‌داند که امور مشترک مردم را اداره می‌کند. با این نگاه، حکمروایی فرایندی پیوسته است که از طریق آن، منافع متضاد یا متنوع، همساز می‌شود و اقدام همکاری جویانه اتخاذ می‌شود. در واقع حکمروایی شامل نهادهای رسمی و نظام‌هایی است که برای تضمین و رعایت قانون، قدرت پیدا کرده‌اند و همچنین قرارهای غیررسمی که مردم و نهادها برسر آن توافق کرده‌اند یا می‌اندیشند که به نفعشان است را در برمی‌گیرد (عربشاهی، ۱۳۸۳: ۱۱). حکمرانی در بسترهای مختلف به کار برده می‌شود، که از آن جمله‌اند؛ حکمرانی یکپارچه^۱، حکمرانی بین‌المللی^۲، حکمرانی ملی^۳ و حکمرانی محلی (شهری)^۴، و در عین حال بر همیاری دولت، بخش خصوصی و جامعه مدنی مبتنی است (اکبری، ۱۳۸۵: ۱۵۰). این مفهوم بر این اصل بنیادین استوار است که، دولت‌ها به جای آنکه به تنهایی مسؤولیت کامل اداره جامعه را در تمام سطوح آن بر عهده گیرند، باید در کنار شهروندان، بخش خصوصی و

- 1-Corporate Governance
- 2-International Governance
- 3-National Governance
- 4-local Governance

شاخص‌های حکمروایی شهری

شاخص‌های حکمروایی مانند مفهوم آن، با تعبیرها و تعریف‌های گوناگون از طرف نویسندگان و صاحب‌نظران مختلف همراه بوده است، که مهمترین آنها در برگیرنده موارد زیر می‌باشد:

گروه تحقیق مؤسسه بین‌المللی علوم اداری، مواردی همچون درجه مشروعیت، نمایندگی، مسؤلیت و کارایی را به عنوان معیارهای نمونه برای ارزیابی حکمروایی برشمرده است (Srinivas: 1996:1).

محققان بانک جهانی مانند: دانیل کافمن، آرت کرای و پابلو زویدو لوبتون، یافته‌های مؤسسات مختلف بین‌المللی همچون EIU، ICRG، بنیان هریتیج و خانه آزاد، پیرامون وضعیت اقتصادی، سیاسی و اجتماعی کشورها را با یکدیگر ادغام کرده و شاخص‌های کلی و جدیدی تحت عنوان شاخص‌های حکمرانی معرفی نموده‌اند (Bahreni & Hosseinzadeh: 2004, 146). این محققان کار خود را با این فرضیه آغاز کردند که، چگونه رسوم و نهادهایی که از مجرای آنها حاکمیت در یک کشور اعمال می‌شود، در رشد و توسعه آن کشور مؤثرند. کافمن و همکارانش این رسوم و نهادها را حکمرانی (Governance)، نامیده و ابعاد مختلف آن را با معرفی شش شاخص جدید مورد بررسی قرار دادند که عبارتند از:

شاخص حق اظهارنظر و پاسخ‌گویی^۱؛

شاخص ثبات سیاسی^۲؛

شاخص اثربخشی دولت^۳؛

شاخص کیفیت قوانین و مقررات^۴؛

شاخص حاکمیت قانون^۵؛

شاخص کنترل فساد^۶.

در واقع بهترین و جامع‌ترین سند در این زمینه، در مطالعات و بررسی‌های سازمان ملل به چشم می‌خورد؛ زیرا مفهوم حکمروایی شهری در سال‌های اخیر در کانون توجه این سازمان قرار گرفته است. به طور مشخص، سازمان ملل در دومین کنفرانس مربوط به سکونتگاه‌های انسانی، در سال ۱۹۹۶ در استانبول، در دستور کار هابیتانت، بر این نکته تأکید کرده است که در جهت استقرار حکمروایی شهری در شهرهای جهان قدم بردارد، این سازمان شعار خود را؛ فعالیت‌های جهانی برای حکمروایی شهری خوب، قرار داده است (Unchs:2000:1). در عین حال سازمان ملل در چارچوب فعالیت‌های خود به منظور استقرار حکمروایی شهری در شهرهای جهان و در قالب برنامه ابتکار عمل حکمروایی شهری (The Urban Governance Initiative)، در بیان‌های که می‌توان آن را منشور حکمروایی شهری نامید، اصول نه‌گانه‌ی زیر را به عنوان معیارها و ویژگی‌های حکمروایی خوب برشمرده است، که این شاخص‌ها به ترتیب عبارتند از:

۱- مشارکت شهروندان^۷؛ منظور از مشارکت، قدرت تأثیرگذاردن بر تصمیم‌گیری‌ها و سهیم شدن شهروندان در قدرت است.

۲- قانونمندی^۸؛ منظور از قانونمندی در تصمیم‌گیری شهری، وجود قوانین کارآمد، رعایت عادلانه‌ی چارچوب‌های قانونی در تصمیم‌گیری و دور بودن دست افراد غیرمسئول از تصمیم‌گیری‌هاست. پایبندی به قانون، مستلزم آگاهی شهروندان از قانون و همچنین احترام مسؤولان به قانون است.

۳- شفافیت^۹؛ نقطه مقابل پنهان‌کاری در تصمیم‌گیری است. پنهان‌کاری، امکان بروز فساد در تصمیم‌گیری را افزایش می‌دهد، حال آنکه شفافیت مانع از گسترش آن می‌شود. این معیار بر گردش آزاد اطلاعات و سهولت

7-Participation
8-Role of Law
9-Transparency

1-Voice and accountability
2-Political stability
3-Government effectiveness
4-Regulatory quality
5-Rule of law
6-Control of corruption

(Undp, 2000:1). با توجه به شاخص‌های یاد شده، چنین می‌نماید که حکمرانی خوب، ویژگی برجسته حکومت‌های دموکراتیک است و بی‌دموکراسی، حکمرانی خوب تحقق نمی‌یابد. امروزه شاخص‌های نرم (soft indicators) مانند پاسخ‌گویی، کارآمدی، مسئولیت‌پذیری، به دست آوردن رضایت عمومی، کیفیت زندگی، کسب اطلاعات در ارتباط با حکمرانی خوب، مورد تأکید است. حکمرانی خوب به افزایش اعتماد شهروندان به دولت و رضایت عمومی می‌انجامد (Boucaret & Dewalle, 2003:329).

روش تحقیق و فرضیه‌ها

با توجه به ماهیت موضوع مورد بررسی، کاربردی بوده و به لحاظ روش، رویکرد حاکم بر این پژوهش توصیفی - تحلیلی می‌باشد. اخذ داده‌های مورد نیاز به صورت پیمایشی بوده و با استفاده از تنظیم و تکمیل پرسشنامه در بین شهروندان انجام گرفته است. علاوه بر این، به منظور تقویت پایه‌های نظری و دقت در گردآوری اطلاعات از مطالعات اسنادی نیز بهره گرفته شد. محدوده‌ی جغرافیایی پژوهش، شهر کاشمر می‌باشد. جامعه‌ی آماری تحقیق ۸۳،۶۶۷ نفر (بر اساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن، ۱۳۸۵) ساکنان شهر و حجم نمونه ۲۲۹ نفر، که به روش تصادفی و با استفاده از فرمول کوکران، انتخاب شده‌اند. روایی محتوی پرسشنامه به روش دلفی با نظرخواهی از صاحب‌نظران موضوع مورد تأیید قرار گرفته، و پایایی (اعتماد)، پرسشنامه با استفاده از روش آلفای کرونباخ، بررسی شده، که مقدار محاسبه شده ۸۶ به دست آمده و نشان‌دهنده‌ی انسجام درونی پرسشنامه می‌باشد. به منظور بررسی میزان تحقق حکمرانی خوب توسط شورای شهر، از چهار شاخص پاسخ‌گویی، شفافیت و اطلاع‌رسانی، قانون‌مداری و کارآیی و اثربخشی،

دسترسی به آن، وضوح اقدامات و آگاهی مستمر شهروندان از روندهای موجود استوار است.

۴- مسئولیت و پاسخ‌گویی؛ این معیار بر مسؤول بودن و به عبارت گویاتر، حساب پس‌دادن مسؤولان و تصمیم‌گیران در قبال شهروندان استوار است.

۵- جهت‌گیری توافقی؛ شهر عرصه گروه‌ها و منافع مختلف و گاه در حال ستیز با یکدیگر است. منظور از اجماع‌سازی، تعدیل و ایجاد توافق منافع مختلف است. این کار مستلزم وجود ارتباط و تلاش مشترک میان سازمان‌های دولتی، شهروندان و سازمان‌های غیردولتی است.

۶- عدالت و انصاف؛ منظور از عدالت، ایجاد فرصت‌های مناسب برای همه‌ی شهروندان در زمینه‌ی ارتقای وضعیت رفاهی خود، تلاش در جهت تخصیص عادلانه منابع و مشارکت اقشار محروم در اعلام‌نظر و تصمیم‌گیری است.

۷- کارآیی و اثربخشی؛ این معیار بر استفاده مناسب از منابع موجود برای تأمین نیازهای شهروندان، ارائه خدمات شهری و رضایت مردم استوار است.

۸- پذیرا بودن و پاسخ ده بودن؛ این معیار دو نکته مکمل را در بر دارد. مسؤولان شهری باید هم نیازها و خواسته شهروندان را دریابند و بپذیرند و هم نسبت به آن واکنش و پاسخ مناسب را از خود نشان دهند. بنابراین همسویی خواسته‌های شهروندان و اقدام مسؤولان، ضروری است.

۹- بینش راهبردی؛ فرا رفتن از مسائل روزمره شهر و پرهیز از غرق شدن در آنها، مستلزم وجود بینشی گسترده و درازمدت نسبت به آینده یا داشتن بینش راهبردی در زمینه‌ی توسعه‌ی شهری است

10-Accountability

11-Orientation Consensus

1-Equity

2-Efficiency

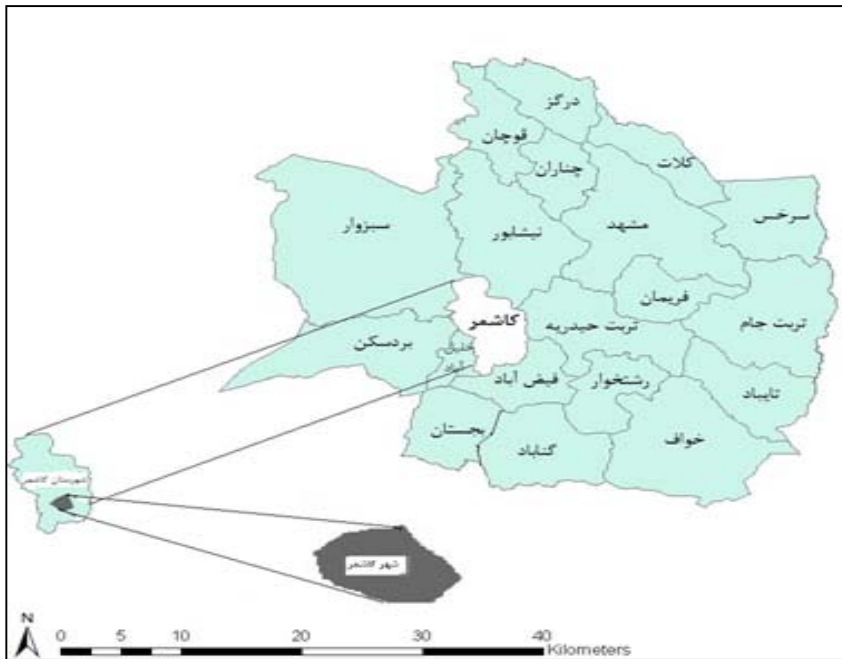
3-Responsiveness

وجود می‌آید (هیز، ۱۳۸۱)، که در آن H_0 در برگیرنده ادعا (وجود تأثیر) و H_1 در برگیرنده نقض ادعا و عدم تأثیر می‌باشد. آنچه مسلم است فرض H_0 و H_1 مکمل یکدیگر هستند. با توجه به این که در مقیاس لیکرت میانگین جامعه برابر با میانگین امتیازهاست؛ یعنی، $M_0 = (1+2+3+4+5)/5$ ؛ از این رو، میزان آن برابر با ۳ است، در نتیجه: $H_0: \mu_x > 3$ و $H_1: \mu_x \leq 3$ در عین حال در این پژوهش از توزیع T نیز برای آزمون فرضیه استفاده شده، زیرا انحراف معیار جامعه در روش لیکرت مشخص نمی‌باشد. همچنین چون حجم نمونه استفاده شده در تحقیق بزرگتر از (30 > n) می‌باشد، لذا توزیع نرمال \bar{X} بر اساس قضیه حد مرکزی از تقریب نرمال برخوردار است (بازرگان لاری، ۱۳۸۴: ۲۸۰)، پس به جای استفاده از توزیع T می‌توان از توزیع Z نیز استفاده نمود. مقدار استاندارد بر اساس نوع آزمون (در این پژوهش t) و مقدار α (در این پژوهش $\alpha = 0.05$)، که این مقدار با توجه به علامت آن مقدار بحرانی نامیده می‌شود) از جداول استخراج شده است. بر این اساس در این آزمون اگر رابطه‌ی زیر برقرار باشد، فرض صفر رد می‌شود. در این رابطه S عبارت است از انحراف معیار و n، حجم نمونه.

$$\frac{\bar{X} - 3}{S / \sqrt{n}} < t_{\alpha}$$

محدوده‌ی مورد مطالعه شهر کاشمر بوده که در موقعیت جغرافیایی ۳۵ درجه و ۱۲ دقیقه عرض شمالی و ۵۸ درجه و ۲۷ دقیقه طول شرقی، در استان خراسان رضوی واقع گردیده است. ارتفاع متوسط آن از سطح دریا ۱۰۷۵ متر می‌باشد (هاشمی و دیگران: ۱۳۸۴: ۱۱)، و جمعیت این شهر بر پایه‌ی نتایج سرشماری سال ۱۳۸۵ خورشیدی، برابر با ۸۳،۶۶۷ نفر بوده است.

استفاده شده است. تحلیل داده‌های حاصله نیز به صورت کمی و با استفاده از آزمون T-ttest مورد آزمون قرار گرفته است. فرضیه‌ی اساسی تحقیق این بوده که؛ حکمروایی خوب شهری، از طریق همکاری متقابل شوراهای اسلامی شهر، دولت و مردم قابل تحقق می‌باشد. در این پژوهش به منظور بررسی و تحلیل فرضیه‌ی اساسی تحقیق چندین فرضیه دیگر نیز مورد بررسی و آزمون قرار گرفتند که عبارتند از؛ - به نظر می‌رسد میزان پاسخگویی اعضای شورای شهر کاشمر به مردم در سطح بالایی بوده است. - به نظر می‌رسد شفافیت و اطلاع‌رسانی اعضای شورای شهر نیز به مردم در سطح بالایی بوده است. - به نظر می‌رسد میزان قانونمداری اعضاء شورا شهر هم در سطح بالایی بوده است. - به نظر می‌رسد میزان کارایی- اثر بخشی شورای شهر در سطح بالایی بوده است. سپس این فرضیه‌ها در فرایند مراحل تحقیق مورد تحلیل و ارزیابی قرار گرفتند. تحلیل داده‌ها، با بهره‌گیری از "روش طیف لیکرت" بوده است. این روش جهت مطرح کردن سؤالاتی راجع به صفات کیفی و تبدیل آنها به کمیت عددی به کار گرفته شده است. در واقع روش مزبور بدین منظور طراحی شد، تا به پرسش شوندگان امکان دهد به هر سؤال که صفت مورد سؤال را توصیف می‌کند، با درجات مختلف پاسخ دهند. اصولاً استفاده از طرح پاسخ‌نامه به روش لیکرت، نسبت به روش‌های دیگر این اجازه را به پرسش‌شوندگان می‌دهد که نظر خود را در خصوص یک پرسش بدون محدودیت به پاسخ آری یا نه مطرح نمایند (رفیع‌پور، ۱۳۶۷: ۲۳۹). در این روش بر اساس آزمون فرض آماری، تأیید یا رد ادعای مطرح شده با توجه به اطلاعات به دست آمده از داده‌ها، بررسی می‌شود. بنابراین دو فرضیه مکمل (صفر و یک) در ذهن به

نقشه ۱: موقعیت شهر کاشمر در استان خراسان رضوی و شهرستان کاشمر

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۰

تحلیل یافته‌های تحقیق

با توجه به اینکه اصولاً حکمروایی شهری دارای ده معیار اصلی بوده و هر معیار نیز با چند شاخص تعریف شده است. لیکن در پژوهش حاضر در بررسی مفهوم حکمروایی شهری در شهر کاشمر، از ده معیار تعریف شده‌ی فوق‌الذکر برای حکمروایی شهری، چهار شاخص؛ اثربخشی و کارایی، مسؤولیت و پاسخ‌گویی، شفافیت و اطلاع‌رسانی و قانونمداری مورد سنجش و آزمون قرار گرفتند؛ ولی شش معیار دیگر، یعنی جهت‌گیری توافقی، عدالت، بینش راهبردی، تمرکززدایی، مشارکت و پذیرابودن و پاسخ ده بودن به دلایلی همچون کمبود اطلاعات مکتوب و مستند، نبود امکان ترکیب و مقایسه اطلاعات و سایر محدودیت‌های عام تحقیق، امکان بررسی و سنجش آنها فراهم نگردید. در عین حال اکثر محققین و از جمله کارشناسان سازمان ملل، از مجموع ده متغیر ذکر شده،

مهمترین و اثرگذارترین معیارها و ویژگی‌های حکمروایی خوب شهری، که قابلیت اندازه‌گیری و سنجش را نیز داشته باشند، همین چهار شاخص را اساسی‌تر می‌دانند، که خوشبختانه در این مقاله نیز همین متغیرها شامل؛ "پاسخ‌گویی، شفافیت و اطلاع‌رسانی، قانونمداری و کارایی و اثربخشی"، مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته و عملاً این معیارها بیش از ۹۰ درصد کارکردهایی که امکان اندازه‌گیری دارند و چگونگی حکمرانی خوب شهری را پوشش می‌دهند، را در برمی‌گیرند؛ لذا بررسی و تحلیل این شاخص‌ها عملاً ما را از سنجش سایر معیارها مستغنی می‌سازد. به منظور شاخص سنجی‌های مذکور و جهت بررسی نظر شهروندان در خصوص کارآمدی اعضای شورای شهر، پرسشنامه‌ای طراحی شد، که حاوی سؤالاتی به صورت پرسش‌های بسته و برگرفته از مطالعات میدانی در شهر کاشمر می‌باشد. این پرسشنامه ابعاد مختلف کارآمدی

این داده‌ها در قالب ۸ متغیر جداگانه در قسمت (DataView) نرم‌افزار آماری (SPSS) وارد و پس از تعریف و کدگذاری هر یک از داده‌ها در (Variable View)، اطلاعات مورد تجزیه و تحلیل آماری قرار گرفتند. همانطور که اشاره شد، برای نیل به این هدف از چهار معیار پاسخگویی، قانونمداری، اطلاع‌رسانی و کارایی- اثربخشی، در چارچوب فرضیه‌های تحقیق استفاده شده است و جهت تأیید یا رد H_0 یا H_1 که اطلاعات آن از طریق پرسشنامه جمع‌آوری شده، از آزمون T-test استفاده شده و نتایج آن بر اساس جدول (۱) می‌باشد.

شورای شهر شامل؛ شفافیت و اطلاع‌رسانی، کارایی و اثربخشی، پاسخ‌گویی و قانونمداری، را در خود جای داده است. برای جلوگیری از گمراهی و سردرگمی پاسخ‌دهندگان، تنها از طیف لیکرت (که برای سنجش در نرم افزار نیز مناسب است)، استفاده شد و پاسخ‌سؤالات به ترتیب ارزش به صورت بسیار کم، متوسط، زیاد و بسیار زیاد طبقه‌بندی گردید. این پاسخ‌ها در نرم‌افزار (SPSS) بصورت اعداد ارزشی (Scale)، به ترتیب ارزش (۱-۲-۳-۴-۵)، وارد گردید. سپس پرسشنامه‌ها، پس از تنظیم بر اساس مطالعات مقدماتی میدانی و برآورد تعداد نمونه‌های مطالعاتی در بین شهروندان شهر کاشمر با روش آماری تصادفی-سیستماتیک (Systematic-Random)، توزیع و نهایتاً داده‌های موجود، استخراج و طبقه‌بندی گردید.

جدول ۱: ارزیابی مطلوبیت کارآمدی اعضای شورای شهر کاشمر از نظر شهروندان

ردیف	شاخص‌های مورد سنجش	شرح	
		مطلوب	نامطلوب
۱ رضایت‌مندی شهروندان	۱ پاسخگو بودن اعضای شورای شهر در خصوص تصمیمات‌شان در مقابل شهروندان	✓	
	۲ رضایت‌مندی شهروندان از نحوه برخورد اعضای شورای شهر	✓	
	۳ عمل کردن اعضای شورا به وعده‌های داده شده		✓
۲ آگاهی شهروندان	۱ آگاهی شهروندان از مفاد برنامه‌ها و تصمیمات شورای شهر	✓	
	۲ آگاهی شهروندان از زمان تشکیل جلسات شورای شهر	✓	
	۳ شفاف‌سازی سیاست‌های درآمدی و هزینه مدیریت شهری	✓	
۳ میزان استفاده از	۱ میزان استفاده اعضای شورای شهر از اختیارات خود به نفع نزدیکان و بستگان	✓	
	۲ میزان کاغذبازی و تشریفات اداری بعد از روی کارآمدن شورای شهر	✓	
۴ میزان استفاده از	۱ میزان استفاده اعضای شورای شهر از منابع در دسترس خود جهت بهبود زندگی شهروندان	✓	

مأخذ: بررسی‌های میدانی و محاسبات نگارندگان حاصل از آزمون $T-test$ ، ۱۳۸۹.

تجزیه و تحلیل شاخص‌های حکمروایی شهری شاخص پاسخگویی

این معیار بر مسؤول بودن و به عبارت گویاتر، چگونگی حساب پس‌دادن مسؤولان و تصمیم‌گیران در

قبال شهروندان استوار است. بنابراین وجود ساز و کارهایی برای پاسخ‌گویی مسؤولان به مردم ضروری است. برای سنجش این معیار از سه شاخص زیر استفاده شده است:

- آگاهی شهروندان از زمان تشکیل جلسات شورای شهر؛

- شفاف‌سازی سیاست‌های درآمدی و هزینه مدیریت شهری.

برای سنجش میزان شفافیت و اطلاع‌رسانی اعضای شورای شهر از آزمون T-test استفاده شده است، که نتایج آن به شرح جدول ذیل می‌باشد:

جدول ۳: میزان شفافیت و اطلاع‌رسانی اعضای شورای شهر

One-Sample Test						
Test Value = 3						
	T	Df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
					Lower	Upper
Etelaesani	-3.217	228	.001	-.14265	-.2300	-.0553

مأخذ: نتایج حاصل از تحلیل آزمون فرض توسط نگارندگان با استفاده از Spss ۱۳۸۹.

همانگونه که در جدول فوق آمده است، مقدار P-value کوچکتر از ۰/۰۵ می‌باشد؛ لذا فرض صفر مبنی بر برابری میانگین با عدد ۳ پذیرفته نمی‌شود. زیرا با توجه به اینکه مقدار Sig ۰/۰۰۱ بوده، می‌توان نتیجه گرفت که کارآمدی اعضای شورای شهر از منظر شاخص شفافیت و اطلاع‌رسانی مناسب نبوده است.

شاخص قانونمداری

منظور از قانونمداری، وجود قوانین کارآمد، رعایت عادلانه‌ی چارچوب‌های قانونی در تصمیم‌گیری و دور بودن دست افراد غیرمسئول از تصمیم‌گیری‌هاست، پایبندی به قانون، مستلزم آگاهی شهروندان از قانون و همچنین اقدام و عمل مسؤولان به قانون است. برای سنجش این معیار از دو شاخص زیر استفاده شده است.

- میزان استفاده اعضای شورای شهر از اختیارات خود به نفع نزدیکان و بستگان؛

- میزان کاغذبازی و تشریفات اداری بعد از روی کار آمدن شورای شهر.

- پاسخگو بودن اعضای شورای شهر در خصوص تصمیمات‌شان در مقابل شهروندان؛

- رضایتمندی شهروندان از نحوه‌ی برخورد اعضای شورای شهر؛

- عمل کردن اعضای شورای شهر به وعده‌های داده شده به مردم.

برای سنجش میزان پاسخ‌گویی اعضای شورای شهر از آزمون T-test استفاده شده است که نتایج آن به شرح جدول ذیل می‌باشد:

جدول ۲: میزان پاسخ‌گویی اعضای شورای شهر

One-Sample Test						
Test Value = 3						
	T	Df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
					Lower	Upper
Pasokhgoie	.457	228	.648	.02620	-.0868	.1392

مأخذ: نتایج حاصل از تحلیل آزمون فرض توسط نگارندگان با استفاده از Spss ۱۳۸۹.

همانگونه که در جدول بالا ملاحظه می‌گردد، مقدار P-value بزرگتر از ۰/۰۵ می‌باشد. لذا فرض صفر مبنی بر برابری میانگین با عدد ۳ پذیرفته می‌شود. برای پاسخ‌گویی به این سؤال که میانگین جامعه بزرگتر از ۳ است یا کوچکتر از آن، به مقدار اختلاف میانگین نگاه می‌کنیم، و با توجه به اینکه مقدار ۰/۶۴۸ - Sig= بوده است، لذا می‌توان نتیجه گرفت که کارآمدی اعضای شورای شهر در خصوص شاخص پاسخ‌گویی تا حدودی مناسب بوده است.

شاخص شفافیت و اطلاع‌رسانی

این معیار بر گردش آزاد اطلاعات و سهولت دسترسی به آن، وضوح اقدامات و آگاهی مستمر شهروندان از روندهای موجود استوار است. برای سنجش این معیار از سه شاخص زیر استفاده شده است:

- آگاهی شهروندان از مفاد برنامه‌ها و تصمیمات شورای شهر؛

مأخذ: نتایج حاصل از تحلیل آزمون فرض توسط نگارندگان با استفاده از *Spss*، ۱۳۸۹.

همانگونه که در جدول (۵) مشاهده می‌شود مقدار P-value کوچکتر از ۰/۰۵ می‌باشد. لذا فرض صفر مبنی بر برابری میانگین با عدد ۳ پذیرفته نمی‌شود. در واقع با توجه به اینکه مقدار $Sig = ۰/۰۰۱$ است، لذا می‌توان نتیجه گرفت که کارآمدی اعضای شورای شهر در خصوص شاخص کارایی- اثربخشی، مناسب نبوده است.

نتیجه‌گیری

با توجه به اینکه در این پژوهش جهت سنجش میزان تحقق‌پذیری حکمروایی خوب شهری چهار معیار؛ پاسخگویی، شفافیت و اطلاع‌رسانی، قانونمداری و نهایتاً کارایی- اثر بخشی، که از جانب سازمان ملل پیشنهاد شده است، مورد استفاده قرار گرفت. همچنین این معیارها همانگونه که ذکر گردید، با شاخص‌های بومی‌سازی شده‌ی متناسب با شرایط ایران و شهر مورد مطالعه، سنجیده شد و نتایج یافته‌ها نشان داد که در شاخص پاسخ‌گویی؛ میزان پاسخگویی اعضای شورای شهر به شهروندان، خوشبختانه در سطح نسبتاً خوبی قرار دارد؛ چرا که مقدار Sig حاصل آمده از آزمون T-test برابر با ۰/۶۴۸ است. لذا باید گفت، میزان پاسخگویی اعضای شورای شهر، تا حدودی از مطلوبیت در سطحی خوب برخوردار است. در رابطه با شاخص؛ شفافیت و اطلاع‌رسانی، که ناظر بر گردش آزاد اطلاعات و سهولت دسترسی به آن، وضوح اقدامات و آگاهی مستمر شهروندان از روندهای موجود است، با توجه به اینکه پس از انجام آزمون T-test، $Sig = ۰/۰۰۱$ به دست آمد؛ این مسأله نشان می‌دهد، شورای شهر کاشمر از نظر میزان شفافیت و اطلاع‌رسانی نمره‌ی قابل قبولی از شهروندان دریافت نکرده است. در نتیجه، باید گفت، از نظر شاخص مذکور عملکرد اعضای

برای سنجش میزان قانونمداری اعضای شورای شهر هم از آزمون T-test استفاده شده است که نتایج آن به شرح جدول ذیل بوده است:

جدول ۴: میزان قانونمداری اعضای شورای شهر

One-Sample Test						
	Test Value = 3					
	T	Df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
					Lower	Upper
ghanoonmadari	-3.613	228	.000	-.23144	-.3577	-.1052

مأخذ: نتایج حاصل از تحلیل آزمون فرض توسط نگارندگان با استفاده از *Spss*، ۱۳۸۹.

چنانکه در جدول بالا مشاهده می‌شود، مقدار P-value کوچکتر از ۰/۰۵ می‌باشد. لذا فرض صفر مبنی بر برابری میانگین با عدد ۳ پذیرفته نمی‌شود. به عبارت دیگر با توجه به اینکه مقدار $Sig = ۰/۰۰۱$ است، لذا می‌توان نتیجه گرفت کارآمدی اعضای شورای شهر در خصوص شاخص قانونمداری مناسب نبوده است.

شاخص کارایی- اثربخشی

برای سنجش این معیار در این تحقیق از شاخص "میزان استفاده‌ی اعضای شورای شهر از منابع در دسترس خود جهت بهبود زندگی شهروندان" استفاده شده است. برای سنجش میزان کارایی و اثربخشی شورای شهر از آزمون T-test استفاده شده است که به شرح ذیل می‌باشد:

جدول ۵: میزان کارایی و اثربخشی اعضای شورای شهر

One-Sample Test						
	Test Value = 3					
	T	Df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
					Lower	Upper
Asarbakshhi	-5.345	228	.000	-.44541	-.6096	-.2812

و اثربخشی، مردم سالاری، عدالت، مسئولیت‌پذیری، پاسخ‌گویی و غیره ضروری است شهروندان، در بخش‌های عمومی و خصوصی و به طور کلی در قالب جامعه مدنی وارد حوزه تصمیم‌گیری و اداره امور شهرها شوند. در این راستا بایستی موارد زیر مد نظر قرار گیرند؛

- به جای توجه به بخش دولتی در دو محور دولت حداقل و دولت حداکثری، با توجه به ویژگی جامعه ایران و با در نظر گرفتن رابطه پویا و ارگانیک بین بخش دولت و دیگر بخش‌ها و ایجاد تناسب و توازن بین آنها، جایگاه دولت باز تعریف و قلمرو فعالیت آن بازنگری شود؛

- جایگاه شوراهای در نظام مدیریتی کشور تعیین و بازتعریف شود؛

- باید به شهرداری‌ها و شوراهای اسلامی شهرها در امر برنامه‌ریزی و توسعه‌ی مدیریت شهری تفویض اختیار بیشتری شود؛

- تلاش در راستای بسط و توسعه نهادهای مدنی و ایجاد زمینه جهت مشارکت‌های هر چه بیشتر مردمی؛
- توجه و تأکید بر رعایت اصول شهروندی (حقوق و مسؤولیت‌ها) با بسترسازی فرهنگی؛

- آن گروه از فعالیت‌های مدیریت و اداره‌ی امور شهرها که قابل واگذاری به امور محلی است، باید از انحصار دولت خارج شده و در راستای تمرکززدایی به سطوح پایین‌تر مدیریتی واگذار گردد.

- همچنین بایستی تمهیداتی اندیشیده شود تا میزان شفافیت و اطلاع‌رسانی، قانونمداری، کارایی و اثربخشی شوراهای شهر، تا سطح مطلوب ارتقاء یابد که بتوان تا افق سند چشم‌انداز ۱۴۰۴، لاقلاً به سطح قابل قبولی از حکمروایی خوب شهری دست یابیم. بدیهی است که در صورت تحقق این مهم، به تبع آن، ارتقا به سطح مطلوب‌تر از مشروعیت‌یابی حاکمیتی که هدف بنیادین دولت‌ها از ترویج حکمروایی شهری و واگذاری وظایف

شورای شهر مطلوب نیست. همچنین در شاخص؛ قانونمداری، میزان قانونمداری اعضای شورای شهر، از آنجایی که پس از انجام آزمون T- test، $Sig = 0/00$ ، به دست آمده است، باید گفت در اینجا نیز، اعضای شورای شهر کاشمر از نظر این شاخص حکمروایی خوب شهری هم، نمره‌ی سطح مطلوب را دریافت نمی‌کنند. بالاخره از دیگر شاخص حکمروایی، که میزان کارایی و اثربخشی، می‌باشد، باز باید گفت، عملکرد اعضای شورای شهر در نظر شهروندان مطلوب نیست؛ زیرا باز هم پس از انجام آزمون T-test، $Sig = 0/00$ حاصل شد. اینک با توجه به نتایج حاصل از تحلیل چهار معیار حکمروایی خوب شهری، شورای شهر کاشمر از سه معیار شفافیت و اطلاع‌رسانی، قانونمداری و کارایی و اثربخشی نتوانسته است نمره تأیید بگیرد و عملکرد آن در سطح مطلوبی قرار ندارد و تنها در معیار پاسخگویی است که عملکرد آن تا حدودی مثبت بوده، لذا در مجموع، "شورای شهر کاشمر از جهت تحقق بخشیدن به حکمروایی خوب شهری،" موفق عمل نکرده است؛ در نتیجه فرضیه اساسی تحقیق که پیش‌بینی می‌کرد که؛ حکمروایی خوب شهری، از طریق همکاری متقابل شوراهای اسلامی شهر، دولت و مردم قابل تحقق می‌باشد، لاقلاً در شهر مورد تحقیق رد شد. این نتیجه ما را به این راهبرد مهم رهنمون می‌سازد که؛ نظام اداره شهرها در ایران مبتنی بر الگوی حکومت شهری است نه حکمروایی شهری، که در آن کنترل و هدایت توسعه شهری در مجموعه سازمان‌ها و نهادهای نظام رسمی و دولتی خلاصه می‌شود. این در حالی است که حکمروایی شهری بر این معنا استوار است که امروزه با گسترش و پیچیدگی نظام شهری و شهرنشینی دولت‌ها دیگر به تنهایی قادر به کنترل و هدایت شهر و پاسخگو به نیازهای روزافزون جامعه شهری نیستند؛ بنابراین بر مبنای اصول حکمروایی خوب شهری همچون؛ کارایی

- ۱۰- هاشمی، حسن و دیگران (۱۳۸۴). جغرافیای شهرستان کاشمر، انتشارات ضریح آفتاب. مشهد.
- ۱۱- هیز، باب، ی (۱۳۸۱). اندازه‌گیری رضایت‌خاطر مصرف‌کننده، طراحی و تنظیم پرسشنامه. ترجمه نسرين جزئی. انتشارات سازمان مدیریت صنعتی. تهران.

- 12-Atkinson, Rob (1998). The New Urban Governance and Urban Regeneration: Managing Community Participation www.Findarticles.com.
- 13-Bahreni, M, H Hosseinzadeh (2004). The Effective Factor in Investment Security in Iran, Jostarhaie Eghtesadi(Economic Quests) Biannual Journal, Hozeh & University Research Center, Vol.1, No.2(In Persian).
- 14-Boucuret, Greert & De walle, Stermvan (2003). "Comparing Measures of Citizen Trust & Good Governance", International Review of Administrative Sciences, Vol 69.
- 15-Dekker K. and Kempen R (2000). Urban governance within the big Cities policy Journal of cities Vol 21 No 1, 55
- 16-Kaufmann, Daniel, Kraay, Aart, and Mastruzzil Massimo (2007). The Worldwide Governance Indicators Project: Answering the Critics, The World Bank, Washington DC.
- 17- Mc. Carney. P & others (1995). Towards and unerestanding of Governance-The emergency Of and idea and its implications for urban research in developing contries uneverisity of toronto.
- 18-Plumptre, Time & Graham, John (1999). Governance & Good Governance, Institute On Governance, December.
- 19-Srinivas, Hari(1996). Governance: a working Definition", www.soc.Titech.ac.jp
- 20-Unchs (2000). Norms For Good Urban Governance, www.UNCHS.org.
- 21-Undp (2000).characteristics of good Governance, The urban Governance initiative (Unated nations Development Program) (TUGI). www.tugi.org.

دولتی به نهادهای مردمی است، بیش از پیش و با شتاب بیشتری، محقق خواهد شد.

منابع و مآخذ

- ۱- ابراهیم‌پور، حبیب و طاهر روشندل اربطانی (۱۳۸۷). بررسی جایگاه رسانه ملی در الگوی حکمرانی پایداری در ایران، نشریه مدیریت دولتی. دوره ۱. شماره ۱. پاییز و زمستان.
- ۲- اسدیان، مرتضی (۱۳۹۰). ارزیابی عملکرد شوراهای اسلامی شهر در توسعه کارکردهای شهری؛ نمونه موردی شهر کاشمر، رساله کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری. دانشگاه سیستان و بلوچستان. زاهدان.
- ۳- اسماعیل‌زاده، حسن؛ مظفر صرافی (۱۳۸۵). جایگاه حکمروایی خوب برنامه‌ریزی شهری، طرح متروی تهران. ویژه‌نامه جغرافیا. پاییز ۱۳۸۵. تهران.
- ۴- اکبری، غضنفر (۱۳۸۵). سرمایه اجتماعی و حکمرانی شهری، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، شماره ۸۳. اصفهان.
- ۵- بازرگان‌لاری، عبدالرضا (۱۳۸۴). مفاهیم پایه‌ای آمار و احتمال، تهران، انتشارات آبیژ.
- ۶- رهنمایی، محمدتقی؛ مهناز کشاورز (۱۳۸۹). بررسی الگوی حکمروایی خوب و نقش دولت در مدیریت و اداره امور شهرها در ایران، دو فصلنامه جغرافیا و برنامه‌ریزی منطقه‌ای. سال اول. شماره اول. تهران.
- ۷- سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵، مرکز آمار ایران.
- ۸- سعیدنیا، احمد (۱۳۸۲). کتاب سبز شهرداری‌ها، جلد یازدهم. مدیریت شهری، انتشارات سازمان شهرداری‌های کشور.
- ۹- عربشاهی، ز (۱۳۸۳). قانون برنامه چهارم زیر ذره‌بین حکمروایی خوب شهری، ماهنامه پژوهشی- آموزشی، اطلاع‌رسانی شهرداری‌ها. سال ششم. شماره ۶۹.